

χωρίς δικαστική απόφαση αλλά με προσωπική διαταγή (Lettres de cachets). Ακόμη προσπάθησε να επεκτείνει την επιρροή του και στα εκκλησιαστικά πράγματα. Η ανάκληση του «διατάγματος της Νάυτης» (1685) είναι περίπτωση χαρακτηριστική.

Ο Λουδοβίκος ο ΙΔ΄ είναι ο κύριος ενσάρκωτής της απόλυτης μοναρχίας. Η προσπάθεια για επιβολή δεν περιορίζεται στο εσωτερικό, αλλά προεκτείνεται και στο εξωτερικό. Η μακρά βασιλεία του Λουδοβίκου του ΙΔ΄ σημαδεύεται από συνεχείς πολέμους που οφείλονται, κυρίως, στην καταπληκτική βουλιμία του βασιλιά. Ήδη, κατά την περίοδο της πρωθυπουργίας του Μαζαρέν, ο πόλεμος με την Ισπανία είχε καταλήξει σε θρίαμβο της Γαλλίας και η συνθήκη των Πυρρηναίων (1659), επισφραγίζει τη γαλλική κυριαρχία στην Ευρώπη. Ο Λουδοβίκος ο ΙΔ΄ συνεχίζει το έργο του Μαζαρέν. Χάρη σ' έναν εξαίρετο στρατό, δημιούργημα του Λουβουά (Michel Louvois, 1641-1691), ο Λουδοβίκος ο ΙΔ΄ νικητής στους πολέμους για τη «διαδοχή της Ισπανίας» (1667-1668) και κατά της Ολλανδίας (1672-1678), κυριαρχεί στην Ευρώπη. Αλλά αυτή η υπερβολική δύναμη ανησυχεί τους ηγεμόνες της Ευρώπης και, μετά το 1688, η συμμαχία των Αψβούργων με το Γουλιέλμο της Οράνης, βασιλιά της Αγγλίας και κυβερνήτη της Ολλανδίας, οδηγεί στους ατυχείς για τη Γαλλία πολέμους της «συμμαχίας της Αυγούστας» (1689-1697) και της «διαδοχής του ισπανικού θρόνου» (1702-1714). Οι συνθήκες της Ουτρέχτης (1713) και του Ράσταντ (1714) σημειώνουν σαφώς την κάμψη της γαλλικής υπεροχής στην Ευρώπη. Όταν, στα 1715, ο Λουδοβίκος ο ΙΔ΄ πέθανε, οι Γάλλοι ήταν κουρασμένοι από την απόλυτη μοναρχία και από μια πολιτική μεγαλείου που τη θεωρούσαν υπεύθυνη για όλες τους τις συμφορές.

β. Η Αγγλία: Αποτυχία της απολυταρχίας

Στη διάρκεια του 17ου αιώνα, η Αγγλία απέρριψε την απολυταρχία. Οι απαιτήσεις του Κοινοβουλίου είχαν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό των βασιλικών εξουσιών. Αφού γκρέμισε την απολυταρχία των Στούαρτ, η Αγγλία πέτυχε, πρώτη αυτή, να εγκαθιδρύσει μια συνταγματική μοναρχία.

Η επανάσταση κατά των Στούαρτ. Μετά το θάνατο της Ελισάβετ (1603), το Κοινοβούλιο και οι θρησκευτικές αντιθέσεις δημιουργούσαν φραγμό

ρας του λαού. Όλο του το μεγαλείο και η ηθική του υπόσταση αποβλέπουν στο πώς να ωφεληθεί ο λαός, γιατί αν δεν υπάρχει λαός, δε θα υπάρχει και ηγεμόνας.

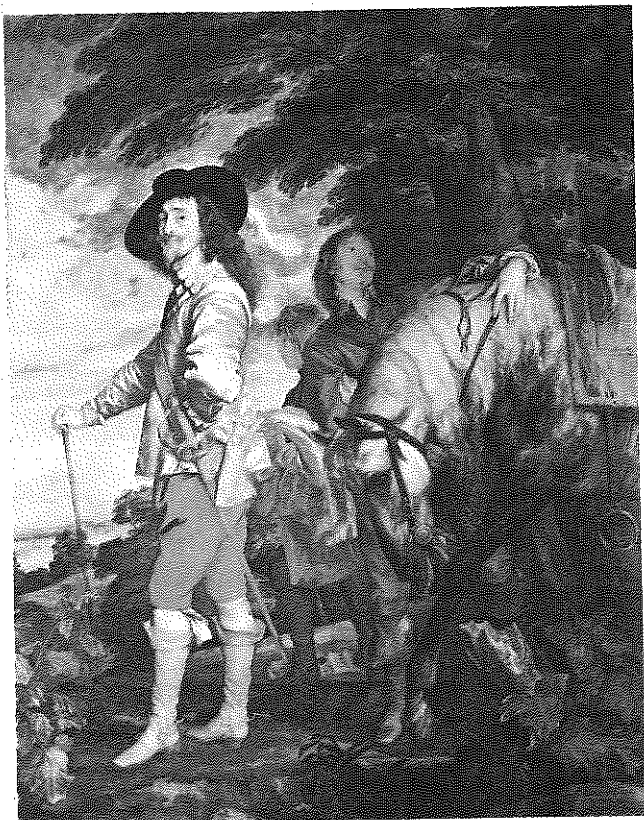
Μποσσύ: Πολιτικές σκέψεις.

Ο Μποσσύ, εξομολόγος του Λουδοβίκου του ΙΔ΄, είναι ο θεωρητικός της απόλυτης μοναρχίας στο 17ο αιώνα.

Ο Λουδοβίκος ο ΙΔ΄.

Ο Κάρολος ο Α'. Πορτρέτο από τον Βαν-Ντάικ.

Ένας βασιλιάς κατηγορείται

«Είναι γνωστό ότι ο Κάρολος Στούαρτ, σημερινός βασιλιάς της Αγγλίας, δυσареστημένος με τις αποφάσεις των προκατόχων του, οι οποίοι είχαν εγγυηθεί τις ελευθερίες του αγγλικού λαού, σκέφτηκε πονηρά να ανατρέψει τελείως τους παλιούς νόμους και τις ελευθερίες αυτού του έθνους και στη θέση τους να θεμελιώσει μian αυταρχική τυραννία. Για να πραγματοποιήσει τα σχέδιά του, δε δίστασε να οδηγήσει τη χώρα σε έναν εμφύλιο πόλεμο. Αποτέλεσμα αυτού του εμφύλιου πολέμου ήταν η ολική λεηλασία της χώρας, η κατασπατάληση του δημόσιου θησαυρού, ο μαρασμός του εμπορίου και η δυστυχία και ο θάνατος για χιλιάδες ανθρώπους...».

Πρόλογος στην καταγγελία κατά του Καρόλου.

στη βασιλική εξουσία. Ο έλεγχος των οικονομικών, που ασκούσε το Κοινοβούλιο, παρέλυε κάθε κυβερνητική πρωτοβουλία. Ο Ιάκωβος ο Α' (1603-1625), ήρθε σε ρήξη με το Κοινοβούλιο που επιδίωκε να ελέγχει τις πράξεις του. Οι συνέπειες της ρήξης φάνηκαν στη διάρκεια της βασιλείας του διαδόχου του, Καρόλου του Α' (1625-1649). Αυταρχικός από ιδιοσυγκρασία ο Κάρολος, μετά από συνεχείς συγκρούσεις με το Κοινοβούλιο, αποφασίζει τελικά να το αντιμετωπίσει δυναμικά και να συλλάβει τους ηγέτες του. Σε απάντηση στα βασιλικά σχέδια ο λαός του Λονδίνου επαναστατεί και ο Κάρολος αναγκάζεται να εγκαταλείψει την πόλη (1642). Ένας εμφύλιος πόλεμος αρχίζει.

Η Αγγλία χωρίζεται σε δύο στρατόπεδα, στους οπαδούς του Κοινοβουλίου (μικροευγενείς, αστική τάξη) και στους οπαδούς του βασιλιά (μεγαλοευγενείς). Το Κοινοβούλιο αναθέτει τη διοργάνωση του στρατεύματός του στον Όλιβερ Κρόμβελ (Oliver

Cromwell, 1599-1658). Τα στρατεύματα του Κρόμβελ νικούν το βασιλικό στρατό και αναγκάζουν τον Κάρολο να καταφύγει στη Σκωτία. Οι Σκότοι τον συλλαμβάνουν και τον παραδίδουν στο Κοινοβούλιο. Ο Κρόμβελ στηριζόμενος στη δύναμη του στρατού του, εξαναγκάζει το διστακτικό Κοινοβούλιο να καταδικάσει το βασιλιά σε θάνατο. Ο Κάρολος εκτελείται στις 9 Φεβρουαρίου 1649.

Η δημοκρατία (1649-1653) και η δικτατορία του Κρόμβελ (1653-1659). Μετά την εκτέλεση του βασιλιά ανακηρύχτηκε η «Δημοκρατία της Αγγλίας, της Σκωτίας και της Ιρλανδίας». Ο Κρόμβελ, κύριος του στρατού, ήταν ο πραγματικός ισχυρός άνδρας.

Πιστεύοντας ότι το Κοινοβούλιο δεν ήταν αρκετά πειθήνιο σ' αυτόν, ο Κρόμβελ το διαλύει και ονομάζει τον εαυτό του «Λόρδο προστάτη» (1653). Μέχρι το θάνατό του (1658), κυβέρνησε ως δικτάτορας, καταπνίγοντας κάθε αντίθετη γνώμη.

Κουρασμένη από τις υπερβολές του η χώρα ευχόταν μια επιστροφή στο παλιό καθεστώς. Μετά το θάνατό του (1659), η κοινή γνώμη δε στήριξε το γιο του Ριχάρδο, που αναγκάστηκε να παραιτηθεί λίγους μήνες ύστερα.

Η παλινόρθωση των Στούαρτ και η επανάσταση του 1688. Μετά την παραίτηση του Ριχάρδου Κρόμβελ ο αρχηγός του στρατού στρατηγός Μονκ (Gr. Monk, 1608-1670) οργάνωσε την παλινόρθωση των Στούαρτ και την επιστροφή του γιου του Καρόλου στην Αγγλία. Ο Κάρολος ο Β΄ (1660-1685), είχε την ικανότητα να μην έρχεται σε αντίθεση με το λαϊκό αίσθημα. Οι δυσκολίες άρχισαν όταν ο βασιλιάς, σε εφαρμογή μιας μυστικής συμφωνίας με τον Λουδοβίκο το ΙΔ', προσπάθησε να επαναφέρει στην Αγγλία τον Καθολικισμό. Οργισμένο το Κοινοβούλιο αντιδρά. Υποχρεώνει το βασιλιά να υπογράψει το «Νόμο για τα αξιώματα» (Bill of Test, 1673), ο οποίος αφαιρούσε από τους καθολικούς κάθε δυνατότητα να καταλάβουν δημόσιο αξίωμα. Στα 1679 το Κοινοβούλιο ψήφισε το «Habeas corpus», που απαγορεύει κάθε σύλληψη χωρίς συγκεκριμένη κατηγορία και υποχρεώνει το κράτος, σε τακτή προθεσμία, να εμφανίζει στο δικαστήριο κάθε πολίτη που έχει συλληφτεί.

Οργισμένος ο Κάρολος ο Β΄, μετά το 1681, δε συγκάλεσε ξανά το Κοινοβούλιο. Στο μεταξύ η αγγλική κοινή γνώμη είχε διαιρεθεί. Δύο κόμματα σχη-

«*Όλιβερ, με τη χάρη του Θεού προστάτης της Δημοκρατίας της Αγγλίας, της Σκωτίας και της Ιρλανδίας*».

Μια σκιαγραφία του Κρόμβελ

Για πρώτη φορά είδα τον Κρόμβελ κατά την έναρξη των εργασιών του Κοινοβουλίου, το Νοέμβριο του 1640... Τον είδα στο βήμα. Ήταν απλά ντυμένος και το κουστούμι του έδειχνε ραμμένο από φτηνό επαρχιακό ράφτη. Το πουκάμισό του δεν ήταν και τόσο καθαρό. Φορούσε ένα καπέλο και στη γραβάτα του διέκρινα δύο κηλίδες αίμα. Ήταν αρκετά ψηλός και το ξίφος του χτυπούσε στο πλευρό του. Είχε ένα χρώμα έντονα πυρόξανθο και ήταν μάλλον παχύς. Η φωνή του ήταν διαπεραστική αλλά το περιεχόμενο της ομιλίας του έκρυβε ένα πάθος που σαγήνευε τον ακροατή.

Φιλίππου Γουάρβικ, *Απομνημονεύματα*.

Η «Διακήρυξη των δικαιωμάτων» (Bill of rights): 1689

Οι πνευματικοί και οι κοσμικοί άρχοντες μαζί με τις κοινότητες που αποτελούν την πλήρη και ελεύθερη έκφραση του έθνους..... διακηρύττουν, ακολουθώντας το παράδειγμα των προγόνων τους, με σκοπό τη δικαίωση και την ενίσχυση των παλιών δικαιωμάτων και ελευθεριών, ότι:

1. Το βασιλικό δικαίωμα να ακυρώνονται οι νόμοι χωρίς τη συγκατάθεση του Κοινοβουλίου είναι παράνομο.
2. Το βασιλικό δικαίωμα να εκδίδονται και να εκτελούνται νόμοι, χωρίς τη συγκατάθεση του Κοινοβουλίου, είναι παράνομο.
3. Κάθε σύγκληση δικαστηρίου, χωρίς τη συγκατάθεση του Κοινοβουλίου, είναι παράνομη.
4. Κάθε χρηματική δαπάνη για λογαριασμό του στέμματος, με το πρόσχημα βασιλικού προνομίου, χωρίς τη συγκατάθεση του Κοινοβουλίου, είναι παράνομη.
5. Οι υπήκοοι έχουν δικαίωμα να υποβάλουν διάφορα αιτήματα στο βασιλιά και κάθε καταδίκη ή φυλάκιση που θα έχει σαν αιτία τα αιτήματα αυτά είναι παράνομη.
6. Η συγκρότηση και η συντήρηση στρατού, σε καιρό ειρήνης, στα όρια του κράτους χωρίς τη συγκατάθεση του Κοινοβουλίου είναι παράνομη.
7. Οι εκλογές για τα μέλη του Κοινοβουλίου πρέπει να είναι ελεύθερες.

Τα επτά πρώτα άρθρα.

ματίστηκαν, τα οποία σε ολόκληρους τους δύο προ-σεχείς αιώνες θα δεσπόσουν στην αγγλική πολιτική ζωή. Το πρώτο από τα κόμματα, οι «Τόρις» (Tories) έχει συντηρητικές τάσεις και στηρίζεται στους μεγα-λοευγενείς που ευνοούν τις ενέργειες του θρόνου. Το άλλο κόμμα, οι «Ουίξ» (Whigs) αντιπροσωπεύει φιλελεύθερες και προοδευτικές τάσεις και βασίζεται κυρίως στους αστούς, οι οποίοι υποστήριζαν το κοινοβούλιο.

Η κρίση ξέσπασε όταν ανέβηκε στο θρόνο ο αδελφός του Καρόλου, Ιάκωβος ο Β' (1685-1688), συνειδητός καθολικός. Αφού δημιούργησε έναν τακτικό στρατό, προσπάθησε να καταργήσει το «Habeas corpus» και το «Νόμο για τα αξιώματα». Τότε το Κοινοβούλιο ζήτησε από το γαμπρό του Ιακώβου, τον Γουλιέλμο της Οράνης, άρχοντα της Ολλανδίας και προστάτη των διαμαρτυρομένων της Ευρώπης, να αποβιβαστεί στην Αγγλία, να διώξει τον Ιάκωβο και να ανεβάσει στο θρόνο τη γυναίκα του Μαρία, πρωτότοκη κόρη του Ιακώβου. Το Νοέμβριο του 1688, ο Γουλιέλμος αποβιβάστηκε στην Αγγλία και βάδισε κατά του Λονδίνου. Αφού εγκαταλείφτηκε από το στρατό του, ο Ιάκωβος κατέφυγε στη Γαλλία και το Κοινοβούλιο, που την πλειοψηφία του είχαν οι Ουίξ τον κήρυξε έκπτωτο. Ο Γουλιέλμος της Οράνης και η γυναίκα του Μαρία ανακηρύχτηκαν μαζί βασιλείς της Αγγλίας. Αλλά βασίλεψαν σε μια Αγγλία καινούρια, βαθιά αλλαγμένη από τις πολιτικές θύελλες του 17ου αιώνα. Πριν ανακηρυχτούν βασιλείς της Αγγλίας, το Κοινοβούλιο υποχρέωσε τον Γουλιέλμο και τη Μαρία να δηλώσουν πίστη στη «Διακήρυξη των δικαιωμάτων» (Bill of rights), η οποία περιόριζε τις βασιλικές εξουσίες και δυνάμωνε το ρόλο του Κοινοβουλίου. Η διακήρυξη αυτή αναγνωρίζει στο Κοινοβούλιο τον πρώτο λόγο για τη σύνταξη των νόμων, για την επιβολή των φόρων και τη δημιουργία στρατού. Εξασφαλίζει ακόμη την ελεύθερη εκλογή των μελών του Κοινοβουλίου και την απόλυτη εγγύηση της ελεύθερης έκφρασης των μελών του. Αφού επιβλήθηκε από το λαό στους ηγεμόνες του, η «διακήρυξη» πήρε τη θέση ενός πραγματικού συντάγματος. Στο κοινωνικό πεδίο η «διακήρυξη» συμβολίζει το θρίαμβο της αστικής τάξης.

Η συνταγματική μοναρχία. Από το 1688 το κοινοβούλιο όλο και προσπαθεί να ενισχύσει τη θέση του. Με το «Νόμο της τριετίας» (Bill of Triennial - 1694), κανονίζεται η κατά τριετία εκλογή των μελών

της Κάτω Βουλής. Με το «*Νόμο της διαδοχής*» (1701) αποκλείστηκε η άνοδος ενός καθολικού στο θρόνο της Αγγλίας. Μετά το θάνατο της βασίλισσας Άννας (1714), το Κοινοβούλιο κάλεσε έναν πρίγκιπα του οίκου του Ανοβέρου, συγγενή με τους Στούαρτ, τον *Γεώργιο τον Α΄*, στο θρόνο της Αγγλίας.

Σε μια χώρα που κέρδισε την ευημερία με την αρμονική σύζευξη των διεθνών σχέσεων με τα οικονομικά ενδιαφέροντα της αγγλικής αστικής τάξης, μια καινούρια μοναρχία, η οποία ελέγχεται από το έθνος, *καθιερώνει τον παραμερισμό του βασιλιά και της εκτελεστικής εξουσίας μπροστά στη νομοθετική εξουσία η οποία πηγάζει από το Κοινοβούλιο*. Η Αγγλία από τότε, αποτελεί τον πόλο έλξης για όλους εκείνους που πνίγονται από τα δεσμά της απολυταρχίας.

γ. Η Ολλανδία

Στα 1579 οι επτά βόρειες επαρχίες των ισπανικών Κάτω Χωρών ενώθηκαν και αποτέλεσαν μια ομοσπονδία (συμφωνία της Ούτρεχτ). Με τη συνθήκη της Βεστφαλίας (1648), αναγνωρίστηκε διεθνώς η ανεξαρτησία τους. Με μια έκταση 25.000 τ.χ. και με έναν πληθυσμό περίπου δύο εκατομμυρίων κατοίκων, οι ανεξάρτητες αυτές επαρχίες αποτελούσαν ένα από τα μικρότερα κράτη της Ευρώπης, όμως η οικονομική τους ζωτικότητα τις ανύψωσε στην τάξη των ισχυρών δυνάμεων του 17ου αιώνα. Και, το κυριότερο, οι Ενωμένες Επαρχίες, πολύ πριν από την Αγγλία, *απέτελεσαν μια άσση ελευθερίας στην Ευρώπη*.

Η ομοσπονδιακή οργάνωση. Υπερήφανοι για την ελευθερία τους, αστοί, έμποροι, μικροεργετείς, δεν είχαν καμιά διάθεση να τη θυσιάσουν σε μια πολύ ισχυρή κεντρική εξουσία. Αλλά από το άλλο μέρος κατανόησαν ότι μια στοιχειώδης πολιτική ενότητα ήταν αναγκαία για την επιβίωση των επαρχιών. Γι' αυτό οργανώθηκαν με έναν τρόπο ομοσπονδιακό.

Κάθε *επαρχία* αποτέλεσε ένα αυτόνομο σύνολο, με τη δική της διοίκηση και τους νόμους της. Διευθυνόταν από τις «*Γενικές Τάξεις*» της επαρχίας. Αυτές οι «*Γενικές Τάξεις*», συγκροτημένες σε σώμα, ασκούσαν τη νομοθετική εξουσία και ονόμαζαν τον κυβερνήτη της επαρχίας (Stadhouder).

Η *κεντρική εξουσία* σχηματιζόταν από τις «Γενι-

Η ελευθερία στην Ολλανδία.

«Εδώ δεν υπάρχει δουλεία, κάθε καταπίεση θεωρείται αισχρή. Οι προσβολές που αναφέρονται στην τιμή δεν επανορθώνονται με τη βία, αλλά με την εφαρμογή της δικαιοσύνης και με αμοιβαίες υποχωρήσεις. Οι άρχοντες είναι πατέρες του λαού. Οι χωρικοί, αφού πληρώσουν τους φόρους που τους αναλογούν, είναι το ίδιο ελεύθεροι όπως και οι αστοί. Οι αξιωματούχοι του κράτους είναι υποχρεωμένοι να σέβονται τα προνόμια των αστών και να τους υπερασπίζονται από κάθε καταπίεση. Οι κύριοι δεν έχουν κανένα δικαίωμα να χτυπούν τους υπηρέτες τους. Το κυριότερο, ο καθένας είναι βασιλιάς στο σπίτι του και θεωρείται σοβαρό παράπτωμα να παραβιάζει κανείς, ακόμη και άρχοντας, το οικογενειακό άσυλο ενός αστού. Η ελευθερία να μιλάς για όλα, και να βλέπεις τους άρχοντες, είναι απόλυτα εξασφαλισμένη».

Ρ. Μπουσινγκάουλτ. *Γενικός οδηγός των Κάτω Χωρών*, 1672.